

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK VE SAVAŞ ORTAMINDA GAZETECİLİK FAALİYETİNİN HUKUKİ YÖNLERİ

Ağalar ABBASBEYLİ^a

Gaşgay RAMAZANOV^b

Öz

Bu makalede, Uluslararası İnsancıl Hukuk ve savaş ortamında gazetecilik faaliyeti hukuki yönleriyle ele alınmıştır. Ayrıca, Uluslararası İnsancıl Hukukun (Savaş Hukukunun) oluşma süreci, ilgili belgeler ve onlar bazında yürürlüğe giren Uluslararası İnsancıl Hukukun önemli yönleri incelenmektedir. Makalede değinilen önemli noktalardan biri silahlı çatışma bölgelerinde gazetecilik faaliyetinin hukuki düzenlenmesidir. Makalenin temel amacı: her gün yeni çatışmaların ortaya çıktığı günümüzde silahlı çatışma bölgelerinde gazetecilerin faaliyeti, güvenliği ve haklarının korunmasının temini için Uluslararası İnsancıl Hukukun prensiplerinin öğrenilmesi ve uygulanmasının zorunlu olduğunu göz önüne sermektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İnsancıl Hukuk, Savaş Muhabiri, Uluslararası Kızıl Haç ve Kızılay Hareketi, Azerbaycan Kızılay Cemiyeti, Cenevre Sözleşmeleri.

Giriş

Son yıllarda bölgemizde ve dünyanın stratejik öneme sahip diğer devletlerinde etnik, dini, mezhep ve ideolojik nedenlerden kaynaklanan silahlı çatışma ve savaşları dünya kamuoyuna aktarmaya çalışan gazetecilerin öldürülmesi vakaları endişe verici boyuttadır. Bu nedenle silahlı çatışma bölgelerinde mesleki görevlerini yapmaya çalışan gazetecilerin güvenliği ve haklarının temini için *Uluslararası İnsancıl Hukuk* (UİH) prensiplerinin öğrenilmesi ve uygulanmasının teorik ve pratik yönlerinin araştırılması gerekmektedir. Bu durumda savaş bölgelerinde görev yapan gazetecinin çatışma ortamında faaliyetinin temel ilkelerinin ortaya çıkarılması ve uygulanması için bir takım uluslararası belgelerin (*Uluslararası İnsancıl Hukuk*; *Cenevre ve Lahey* (La Haye)

^a Prof. Dr., Bakü Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Ekonomi Fakültesi, abbasbeyli.agalar@mail.ru

^b Doktora Öğrencisi, Bakü Devlet Üniversitesi İletişim Fakültesi, qasqay_72@mail.ru

Sözleşmeleri ve onlara Ek Protokollerin) ilgili hükümlerinin, ayrıca gazetecilik teorisyenlerinin olağanüstü durumlarda gazetecilerin hak ve yükümlülüklerine ait fikir ve değerlendirmeleri ve gelinen bilimsel sonuçlar incelenmelidir.

Uluslararası İnsancıl Hukuk (Savaş Hukuku) Uluslararası Hukukun bir dalıdır. Bu hukuk uluslararası topluluğun üyeleri, yani devletler arasındaki ilişkileri düzenler. Savaş hukukunun başlıca kaynakları; uluslararası teamül kuralları ile uluslararası antlaşmalardır. Savaş hukuku ilgili teamüllerin başında; askeri zaruret, insani davranış kurallarına uyma ve mertlik gelmektedir.

İnsani davranış kurallarına; harbin amacı için gerekli olandan fazla cins ve derecede zor kullanılmasını (asimetrik güç kullanımını) yasaklar. Mertlik ise, haince usullere ve vasitalara başvurmayı yasaklar.

Uluslararası çok taraflı antlaşmalar iki ana grupta toplanabilir. Birinci grup antlaşmalar, savaş mağdurlarının; esirlerin, sivillerin, hasta ve yaralıların, deniz kazadelerinin korunmasına ilişkin kurallar olup 1949 Cenevre Sözleşmelerinde toplanmıştır. İkinci grup antlaşmalar savaşın sevk idaresi işgal ve tarafsızlık araç ve metodları ile ilgili antlaşmalar olup 1907 Lahey Sözleşmeleri ile yazılı hale getirilmiştir.¹

A. Uluslararası İnsancıl Hukukun Oluşum Süreci

Cenevre Sözleşmeleri Uluslararası Hukuk dalında insan hakları üzerine İsviçre'nin Cenevre şehrinde yapılmış dört muahededir. Onlar uluslararası olan veya olmayan çatışma durumlarında silahlı güçler ve insani yardım örgütleri tarafından uyulması beklenen standartları belirler. Bu standartlar 1859 yılında Solferino Savaşı'nda yaşanan vahşete şahit olarak etkilenen Jean Henry Dunant'ın çabaları sonucunda oluşmuştur. Söz konusu belgeler, *Silahlı Çatışma Hukuku* veya *Savaş Hukuku* olarak da bilinen *Uluslararası İnsancıl Hukukun* temel kaynağıdır.² Solferino'da 22 bin Avusturyalı ve 17 bin Fransız askeri en basit tıbbi yardım alamadıkları için hayatlarını kaybetmiştir.

Dunant Cenevre'ye döndüğünde savaş deneyimlerini anlatan bir kitap yazmıştır. 1863'te yayımlanan "Bir Solferino Hatırası" adlı kitapta Dunant, şu iki teklifi ortaya atmıştır: Avrupa ülkelerinde, hangi ulustan olduğuna bakılmaksızın savaşta yaralananlara yardım edecek gönüllü derneklerin barış zamanında kurulması ve ülkelerin yaralıları korumak, onlara tıbbi yardım sağlamak amacıyla uluslararası anlaşmalarda taraf olması.³

Kitabı büyük ilgi gören ve tüm Avrupa dillerine çevrilen Dunant, Avrupa ülkelerini dolaşarak görüşlerine taraftar toplamıştır. Dunant ve arkadaşları 1863'te bu fikirleri hayata geçirmek üzere beş kişilik bir komite kurmuştur. Başlangıçta "Uluslararası Yaralılara Yardım Komitesi" adını taşıyan komite, 1875'te "Uluslararası

¹ Vefa Toklu ve Bahadır Sönmez, *Uluslararası İlişkiler*. Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1996, s. 5-34.

² <http://www.bianet.org/bianet/hukuk/149758-insancil-hukuk-ve-savas> (Erişim Tarihi : 02 Mart 2015).

³ Пикте Жан. Развитие и принципы международного гуманитарного права. 1994, Москва, с. 36.

Kızılhaç Komitesi" (ICRC) adını almıştır. Komitenin 17 Şubat 1863'teki ilk toplantısı "Uluslararası Kızılhaç Komitesi"nin kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. Ağustos 1864'te İsviçre parlamentosu tarafından diplomatik bir konferans düzenlenmiş ve 12 devlet tarafından Komitenin dayandığı ana fikir ve ilkeleri içeren Birinci Cenevre Sözleşmesi imzalanmıştır. Komite, İsviçre hükümeti aracılığıyla tüm devletleri bu sözleşmeyi imzalamak için çağrı yapmıştır. Osmanlı Devleti de çağrıya uyarak sözleşmeyi 5 Temmuz 1865'te imzalamıştır.

İlk Uluslararası Kızılhaç Konferansı 1867'de Paris'te düzenlenmiştir. Konferansa 16 ulusal dernek temsilcisi, 9 Avrupa devleti temsilcileri katılmış ve bizzat Henry Dunant bir konuşma yapmıştır. 1870'teki Fransa-Prusya Savaşı sırasında ilk defa yaralı ve esir askerlerin aileleri için İstihbarat Ajansı kuran Kızılhaç Komitesi delegeleri 1875 – 1878'teki Balkan krizi, 1885 – 1886'daki Sırp-Bulgar Savaşı ve 1912–1913'teki Balkan Savaşları nedeniyle Balkanlar'da görev yapmıştır.⁴ 40 yıldan fazla faaliyet gösterdikten sonra 1906 yılında ICRC'nin teklifi ile birkaç savaşın tecrübesi dikkate alınarak Sözleşme yeniden görüşülmüştür.⁵

Uluslararası Kızılhaç Komitesi (Örgütü) I. Dünya Savaşı sırasında faaliyet alanını genişleterek yaralı ve hasta askerlerin yanı sıra savaş esirlerinin durumuyla, savaştan etkilenen sivillerle de ilgilenmiştir. Komite, 1918'de kimyasal silah kullanımının yasaklanması için girişimde bulunmuştur. Komitenin bu girişimi 1925'te Cenevre Protokolü'nün imzalanmasının yolunu açmıştır. Birinci Dünya Savaşı, Cenevre Hukuku için önemli bir deneme olmuş ve 1929 yılında onun yeniden gözden geçirilmesine yol açmıştır.⁶

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu 1919'da Paris'te "Kızılhaç Dernekleri Birliği" adı altında kurulmuştur. Uluslararası Kızılhaç Kızılay Hareketi'nin kurucusu Henry Dunant'ın doğum günü olan 8 Mayıs günü 1948 yılından bu yana "Dünya Kızılhaç ve Kızılay Günü" olarak kutlanmaktadır.⁷

ICRC Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Cemiyetleri Federasyonu, Ulusal Kızılhaç ve Kızılay Cemiyetleri ile birlikte Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'ni oluşturmaktadır.⁸ Uluslararası Federasyon dünyanın 186 ülkesinin Ulusal Kızılhaç ve Kızılay derneklerini birleştirir.

1863'teki Cenevre Konferansı'nda 1815'ten beri uluslararası ilişkilerde her zaman tarafsızlık statüsüne sahip olan İsviçre'nin bayrağından esinlenen amblem belirlenmiştir. Amblem beyaz zemin üzerine kırmızı bir "Haç" işaretinden oluşuyordur. Bu amblemin

⁴ <http://t.wikipedia.org/wiki/Uluslararası-insancıl-hukuk>

⁵ Hans-Peter Gasser, a.g.e, s. 12

⁶ Hans-eter Gasser, a.g.e, s. 12.

⁷ <http://t.wikipedia.org/wiki/Uluslararası-insancıl-hukuk>, a.g.e.

⁸ Ekstrem Gazetecilik, "Huzurlu dünya" Araştırma Merkezi, "Doğu-Batı ASC, Bakü, 2003, s.153.

tarafsız bir ülke olan İsviçre'nin bayrağındaki renklerin değiştirilmesi ile oluşturulduğu, dini bir anlam içermediği iddia edilmektedir.

Fakat o dönemde “Haç” amblemi Doğu’da ve İslam aleminde olumsuz karşılanmaktadır. Haçlı seferlerinin Doğu’da etkisi hala kendini korumaktadır. Bu karara ilk tepki de kutsal topraklar dahil Orta Doğu’ya egemen devlet olan Osmanlı’dan gelmiştir. 1864 yılında Türkiye “Kırmızı haç”ın Müslümanların dini haysiyetine dokunmasını esas alarak, onun yerine beyaz fonda “Kırmızı hilal” işareti kullanma kararı vermiştir.

1929 yılında Cenevre Sözleşmesi’ne yeniden bakıldıktan sonra bu amblem İran’ın üstünlük verdiği (günümüzde artık kullanılmayan) “Kırmızı Aslan ve Güneş” amblemi ile birlikte, Cenevre hukuku ile kabul edildi.⁹ Kızılay figürü, Osmanlı bayrağındaki renklerin ters çevrilmesi ile oluşturulmuştur. Kızılay amblemi, günümüzde 33 devletteki ulusal dernek tarafından kullanılmaktadır.¹⁰

Bugün “Kırmızı haç” ve “Kırmızı hilal” işaretleri Cenevre Sözleşmesi’ne katılan devletler ve tüm devletlerin ulusal toplumları tarafından eşit amblemler olarak kullanılmaktadır. İsrail Cenevre Sözleşmeleri ile himaye altında olan kişileri ve tesisleri işaretlemek için uluslararası hukukla tanınmayan amblemi – Davut Yıldızı’nı kullanmış bulunmaktadır. I Cenevre Sözleşmesi ile öngörülen iki amblemden hiçbirini kabul etmediği için İsrail’in Kızılalkan Derneği Kızılhaç Hareketi tarafından tanınmamıştır¹¹ Kızılhaç ve Kızılay amblemlerini kullanmayı reddeden İsrail’deki Kızılalkan Derneği’nin Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu’na üye ola bilmesi için, 7 Aralık 2005’te düzenlenen bir diplomatik konferansta “Kırmızı kristal” hiçbir dini, siyasi, etnik çağırışımı olmayan bir amblem olarak kabul edilmiştir. Amblem, beyaz fon üzerinde köşeleri yukarı ve aşağı bakan kırmızı bir kareden oluşmaktadır.¹²

Osmanlı Devleti 1865’te imzaladığı sözleşmeye uyarak hasta ve yaralı askerlere yardım amacıyla Başkomutan Ömer Paşa, kendi başkanlığında bir kurul kurarak çalışmalara başlamış ve 11 Haziran 1868 tarihinde bir taahhütname hazırlayarak, “Mecruhın ve Mardayı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti” (Hasta ve Yaralı Askerlere Yardım Derneği) adıyla bugünkü Kızılay kurulmuştur. 1876’da hilali amblem alıp, adını da “*Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti*” olarak değiştirmiş ve aynı yıl başlayan Osmanlı – Rus Savaşı’nda büyük hizmetler vermiştir.

29 Ekim 1923’te Cumhuriyet’in ilanından sonraki ilk genel kurulda adı “Türkiye Hilali Ahmer Cemiyeti” olarak değiştirilmiştir. Cemiyetin 28 Nisan 1935’te toplanan genel kongresinde, yüksek koruyucusu Atatürk tarafından verilen Kızılay adı oy birliğiyle kabul edilmiş ve adı “Türkiye Kızılay Cemiyeti” olarak değişmiştir. Dernek, Ulu

⁹ Жан Пикте, а.г.е, s. 36.

¹⁰ http://tr.wikipedia.org/wiki/Uluslararası_Kızılay_Hareketi (Erişim Tarihi 22 Şubat 2015).

¹¹ Hans-Peter Gasser, а.г.е, s.45.

¹² http://tr.wikipedia.org/wiki/Uluslararası_Kızılay_Hareketi, а.г.е.

Önder Atatürk'ün himayesinde sağlık ve sosyal yardım alanlarındaki hizmetlerini daha da geliştirmiştir. 22 Eylül 1947 tarihinde Bakanlar Kurulunca onaylanan tüzük ile kuruluşun adı "Türkiye Kızılay Derneği" olarak onaylanmıştır¹³.

Diğer Müslüman devletlerinde olduğu gibi, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde mevcut olan ulusal dernek "Kızılay" amblemini benimsemiştir ve uzun bir tarihe sahip olan Azerbaycan Kızılay Derneği (Cemiyeti) ülkede görev yapan en büyük insani örgüttür ve Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Cemiyetlerinin Federasyonu üyesidir.

Azerbaycan Kızılay Derneği 10 Mart 1920 tarihinde kurulmuştur. Müslüman Doğusunda ilk Laik Cumhuriyet olan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin döneminde oluşturulan örgütün kurucusu Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Harbiye (Savunma) Bakanı, General Aliğa Şihlinski olmuştur. Dönemin Dışişleri Bakanı Feteli Han Hoyski de Ulusal Kızılay Derneği oluşturulmasının en yakın destekçilerinden biri olmuştur.

1920 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Sovyet ordusu tarafından işgali sonrasında Bolşeviklerin lideri Vladimir Lenin'in ilgili talimatı üzerine Azerbaycan Kızılay Derneği'ne ait olan tüm mal varlığı ondan alınarak devlete (dönemin Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne) teslim edildi. 1922 yılına kadar Azerbaycan'da resmi olarak Kuznetsov soyadlı bir kişinin yönetimi ile Rusya Kızılhaç Derneği temsilciliği faaliyet göstermiştir. 1922 yılının Ekim ayında Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti Halk Komiserleri Sovyeti kararı ile yeniden Azerbaycan Kızılay Derneği (Hilal Ahmer) kurulmuştur. Azerbaycan Kızılay Derneği 1925-1991 yılları arasında SSCB Kızılhaç ve Kızılay Cemiyetleri Birliği üyesi olarak insani faaliyetlerini sürdürmüştür.

1991 yılında Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra yeniden bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan Cumhuriyeti kendisinin Ulusal Kızılay Cemiyeti'ne de uluslararası standartlara uygun şekilde bağımsızlık bildirisi sunmuştur. Diğer bir yandan da bu dönemlerde (henüz 1988'den başlayarak), bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarının yüzde 20'si komşu Ermenistan tarafından işgal edilmiştir (1994 yılında taraflar arasında ateşkes rejimi ilan edildi, o dönemden itibaren de Azerbaycan toprakları işgal altında kalmaktadır).

1992 yılında Hocalı Soykırımından hemen sonra Uluslararası Kızılhaç Komitesi kendisinin görevi gereğince Azerbaycan'a gelmiş ve burada temsilciliğini kurmuştur. Uluslararası Kızılhaç Komitesi Azerbaycan Kızılay Derneği ile ortak olarak insani faaliyetler gerçekleştirmeye başlamıştır. Azerbaycan Kızılay Derneği'nin Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından önyargısız bağımsız ve tarafsız kurum olarak resmen tanınması, ayrıca Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Cemiyetleri Federasyonu'nun daimi eşit üyesi olması için devletin kendisinin örgütü resmen tanınması gerekmektedir. 25 Kasım 1994 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi'nin 926 No'lu Kararı ile Azerbaycan Kızılay Derneği ülkede Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi üyesi olan

¹³ https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/82543505_77468056_uluslararasi-insancil-hukuk.pdf (Erişim Tarihi 16 Ekim 2016)

tek resmi insani kuruluş olarak tanınmıştır. Bu karardan sonra Milli Kızılay Cemiyeti önce 1 Kasım 1995 yıl tarihte Uluslararası Kızıllaç Komitesi tarafından resmen tanınmıştır, 27 Kasımda ise Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Cemiyetlerinin eşit üyesi olarak kabul edilmiştir.

Malum savaş nedeni ile Ermenistan Cumhuriyeti'ndeki tarihi topraklarında yaşayan 300 bin kadar soydaşımız kovulmuş ve işgal edilmiş Azerbaycan topraklarından 700 bin kadar vatandaşımız zorunlu göçe maruz kalmakla mülteci durumuna düşmüştür. Bu zor anlarda İran ve Türkiye Kızılay derneklerinin de Azerbaycan Cumhuriyeti'ne büyük desteğı olmuştur. İran ve Türkiye Ulusal Kızılay dernekleri sayısı 100 binlerle ölçülen mülteci ve zorunlu göçe maruz kalanlara sığınak olarak çadır kentleri kurmuş ve vatandaşlarımızın günlük ihtiyacını karşılamıştır. İnsani krizin boyutlarını gören Azerbaycan Kızılay Derneğı yardım için Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Cemiyetleri Federasyonu'na resmi başvuruda bulunmuştur. Başvuruya 1994 yılında olumlu cevap gelmiştir. Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Cemiyetlerinin Federasyonu Azerbaycan'da temsilciliğini kurarak tüm mülteci kentlerinin yönetimi ve teminatını kendi üzerine almıştır. 1992-1995 yılları arasında Uluslararası Kızıllaç Komitesi aracılığıyla 600 kadar vatandaşımız Ermeni esirliğinden kurtarıldı. Bu süreç bugüne kadar da devam ediyor.¹⁴ Uluslararası Kızıllaç Komitesi bölgedeki temsilcilikleri 2014 senesinin Temmuz ayında Azerbaycan'ın işgal edilmiş Kelbecer bölgesinde katledilen Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşı Hasan Hasanov'un naaşının Ermenilerden alınmasında, aynı olayda rehin alınarak tutsak muamelesi gören Kelbecer'den olan diğeri iki soydaşımız Şahbaz Kuliyeve, Dilgem Askerov'un serbest bırakılması için çeşitli yönde çalışmalar yürütmüş ve yürütmektedir.

Uluslararası İnsancıl Hukukun geliştiricisi ve koruyucusu olarak ICRC'nin görevi, *Uluslararası İnsancıl Hukuka* saygıyı sağlamaktır. ICRC bu görevi *Uluslararası İnsancıl Hukuk* kurallarının yaygınlaştırılması ve çatışma taraflarına yükümlülüklerinin hatırlatılması yoluyla yerine getirir.¹⁵

B. Uluslararası İnsancıl Hukukun Amaçları ve Uygulanma Sorunları

Savaşların mantığı hem çok basit, hem de çok karmaşıktır. "Savaş neden oluyor" sorusuna yüzyıllardır verilen cevaplar hep farklı olmuştur. Savaş ile ilgili yürütölen askeri açıklamalar esas itibariyle iki unsurdan oluşur: düşmanlık hissi ve düşmanlık amacı.¹⁶ Ancak, tıpkı eşyalar gibi devletler birbirine düşman olmazlar, çıkarları çatışırsa savaşırılar, sömüreceğı ülkeye çeşitli gerekçelerle savaş açarlar. Eski Yugoslavya üzere Uluslararası Askeri Mahkeme tarafından belirlenen tarife göre: "çatışma o halde silahlı çatışma olarak kabul edilir ki, bu zaman iki devlet arasında sorunların çözümünde silahlı

¹⁴ <http://www.redcrescent.az/movement/az/>, a.g.e.

¹⁵ https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/82543505_77468056_uluslararasi-insancil-hukuk.pdf, a.g.e.

¹⁶ Mete Çubukçu, "Ateş altında gazetecilik: savaş ve savaş haberciliğı", İstanbul, Metis Yayınları, 2005, s. 22.

kuvvetler kullanılır veya örgütsel silahlı gruplarla hükümet güçleri arasında, ayrıca devlet içinde iki grup arasında sürekli silahlı çatışma mevcut olsun". Uluslararası Kıvılcık Haç Örgütü'nün (ICRC) tartışmalı tanımına göre; silahlı çatışma, iki devlet arasında gerçekleşip, silahlı kuvvet mensuplarının müdahalesine yol açan bir görüş ayrılığıdır.¹⁷ Nitekim, bunlar son dönemlerin iç çatışma olarak başlayıp sonradan uluslararası savaşa yol açan çatışmaları tanımlamak için yeterli değildir.

Bugünlerde "yeni" çatışmalar çok konuşulmaktadır. Bu ifade iki tip çatışmayı kapsar: "Anarşik" olarak tanımlanan çatışmalar ve amacı grup kimliğini savunmak olan çatışmalar. Bu terimler oldukça gevşek bir biçimde kullanılmaktadır. Kuşkusuz soğuk savaşın sonucu olarak patlak veren "anarşik" çatışmalar sıklıkla devlet yapılarının kısmen veya hatta tamamen zayıflaması ya da çökmesi şeklinde göze çarpmaktadır.

Grup kimliğini savunmayı amaçlayan çatışmalar sıklıkla "etnik temizlik" olarak bilinen uygulamayla, karşı tarafı saf dışı bırakmaya çalışır. Bu durum halkların göçe zorlanması veya hatta yok edilmesinden oluşur. Devamlı propaganda, şiddet ve nefretin etkisiyle bu tür çatışmada mevcut ulusal kimliğe zarar vermeye yönelik grup duygularını güçlendiren ve böylece diğer gruplarla bir arada var olmanın mümkün olmadığını vurgulayan aktif bir teşvik söz konusudur.¹⁸

Azerbaycan topraklarında ikinci bir Ermeni devleti kurmayı amaçlayarak işgal süreci başlatan Ermenistan yukarıda belirtilen yönteme baş vurmuştur. İşgal sürecinde ulusal kimliği nedeniyle Azerbaycan Türkleri göçe zorlanmış ve toplu olarak yokedilmeye maruz bırakılmıştır.

Uluslararası İnsancıl Hukuk, sivil halkın özellikle şiddete maruz kaldığı bu "anarşik" ve "kimlikle ilgili" çatışmalarda da uygulama alanı bulur. Ortak 3. madde, isyan halinde olsun olmasın tüm silahlı grupların, silahlarını bırakan kişilere ve siviller gibi çatışmalara katılmayan kişilere saygı göstermesini gerektirir.

Sonuçta *Uluslararası Hukukla* ilgili yasal bir boşluğun nedeni, bir devletin yapılarının zayıflaması veya mevcut olmaması değildir. Aksine bu gibi durumlar *Uluslararası İnsancıl Hukukun* kesinlikle doldurduğu boşluklardır. Yine de bu tip çatışmalarda *Uluslararası İnsancıl Hukukun* uygulanmasının daha zor olduğunu söylemek gerekmektedir. Muharipler arasındaki disiplin yokluğu, silahlar ülkeye aktıkça sivil halkın silahlanması, savaşanlar ve savaşmayanlar arasındaki farkın giderek belirginliğini kaybetmesi, çoğunlukla, hukukun üstünlüğüne çok az yer bırakan oldukça acımasız bir karşılaşmaya neden olmaktadır.¹⁹

¹⁷ <http://www.bianet.org/bianet/hukuk/149758-insancil-hukuk-ve-savas,a.g.e>.

¹⁸ https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/82543505_77468056_uluslararasi-insancil-hukuk.pdf,a.g.e.

¹⁹ https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/82543505_77468056_uluslararasi-insancil-hukuk.pdf,a.g.e.

Bu durum bazen ikili standartların ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. İster Azerbaycan, isterse de Bosna'da sivil halkın katliama tabi tutulduğu an bu zorluklardan dolayı *Uluslararası İnsancıl Hukukun* uygulanmasına raslamak mümkün olmamıştır. Bu durumda Sırpların yaptığı Srebrenitsa, Ermenilerin yaptığı Hocalı katliamlarını önlemek bir yana dünya kamuoyu bu soykırım eylemlerine duyarsız kalmıştır.

Sonuç olarak özellikle bu tip çatışmalarda *Uluslararası İnsancıl Hukukun* bilinmesini sağlamak için çaba harcanmalıdır. Herkesin kabul edeceği gibi hukukun kurallarının daha iyi bilinmesi çatışmaya yol açan önemli sorunu çözmeyecektir, fakat onun büyük olumsuzluklar taşıyan sonuçlarını hafifletecektir.²⁰

Uluslararası Silahlı Çatışma – boyutundan, hızından ve kapsadığı bölgeye bakılmaksızın iki ve daha fazla devletin silahlı kuvvetleri arasında açık çatışmadır.²¹ *İç silahlı çatışma* (uluslararası olmayan silahlı çatışma) – bir devletin topraklarında olan silahlı kuvvetler veya diğer silahlı gruplar arasında uzun süren çatışmadır. *Kamu düzenini ihlal ve iç gerilim durumu* (örneğin, kitlesel ayaklanmalar, ayrı şiddet durumları veya buna benzer hareketler) iç silahlı çatışmalara ait değildir.²²

1949 Cenevre Sözleşmelerinin kabulünden sonra “silahlı çatışmalara” ilişkin uluslararası kuralların yanında bireylerin korunması için *Uluslararası İnsancıl Hukuk* (*international humanitarian law*) ortaya çıkmıştır.

Savaş hukuku, savaşan devletlerin kendi aralarında ve diğer devletlerle aralarındaki hukuksal etkilerini ele alan silahlı çatışma kurallarının bütünüdür. Son zamanlarda “**savaş**” yerine, savaşın çapını daraltan, devlet müdahalesini aza indirgeyen ve hepsinden önemlisi savaşı basitleştiren “**silahlı çatışma**” terimi kullanılmaktadır.²³ Savaş hukuku ile ortaya çıkan “**insancıl hukuk**” savaşa karışmayan, savaştan uzak tutulması gereken siviller ve özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlıları korumaya dönük kuralların hukukudur. Ne kadar ilginçtir ki, savaş çıkmadan veya savaş hukuku uygulanmadan pratikte insanları korumaya dönük bir mekanizma için barış hakkını savunmak ve barışı istemekten başka çare yoktur. Eğer savaş çıkarsa; *İnsancıl Hukuk* uygulanabilir. Yani, *İnsancıl Hukukun* uygulanabilmesi silahlı çatışmanın varlığına bağlıdır.

İnsancıl hukuk, kuvvet kullanımı ve çatışmalar başladığı zaman, bunun ne şekilde yürütülmesi gerektiğine ilişkin kuralları düzenler. Günümüzdeki kavram karışıklığı içinde “**savaş hukuku**” (law of war), “**silahlı çatışma hukuku**” (law of armed conflict) ve “**insancıl hukuk**” (humanitarian law) terimleri aynı anlama gelecek biçimde kullanılmaktadır. *İnsancıl Hukuk*; “**savaş veya silahlı çatışma durumlarının etkilerini**

²⁰ https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/82543505_77468056_uluslararasi-insancil-hukuk.pdf, a.g.e.

²¹ Применение силы в ситуации насилия. МККК, 2008, с.30.

²² Применение силы в ситуации насилия. a.g.e., с.26-27.

²³ <http://www.bianet.org/bianet/hukuk/149758-insancil-hukuk-ve-savas>, a.g.e.

sınırlandırmak amacıyla insanlara (çarpışan ve siviller) yapılması gerekli olan asgari davranış ve yardıma dair kurallar bütününe içeren” hukuk dalıdır.²⁴

Savaş Hukuku, savaşa girmek için kabul edilebilir gerekçeleri (jus ad bellum) ve savaş sırasında sergilenen davranışların sınırlarını (jus in bello veya *Uluslararası İnsancıl Hukuk*) belirleyen hukuk dalıdır. Uluslararası Kamu Hukukunun (*Milletler Hukuku*) bir parçası olarak kabul edilir. Günümüzde savaş hukukunun ele aldığı konular arasında savaş ilanları, teslimiyetin kabulü ve savaş esirlerine muamele, ayırım ve orantılılık ile birlikte askeri gereklilik ve gereksiz yere acı çekilmesine neden olabilen bazı silahların yasaklanması bulunmaktadır.²⁵ Realitede fosfor, varil ve misket bombaları gibi kullanılması kat'i olarak yasaklanmış olan kitle imha silahlarının siviller üzerinde kullanıldığı görülmektedir.

Uluslararası İnsancıl Hukuk ilk önce, askeri operasyonlar yapılması araçları ve yöntemlerinin seçilmesini kısıtlamakla, ikincisi, savaşan tarafları askeri operasyonlarda yer almayan ve savaştan vaz geçen kişilerin canını bağışlamakla savaşın etkisini hafifletmeye çaba gösterir.²⁶ "Savaş hukuku" hakkında her hengi bir tartışmanın başlangıç noktasını anlaşmazlıkların barışçıl, güç uygulamadan çözülmesi için modern uluslararası hukukun devletlere verdiği araçlar oluşturuyor. BM Şartı savaşı yasaklar; o aynı zamanda herhangi bir devletin toprak bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığı aleyhine güç kullanmayı da yasaklar.²⁷

Silahlı Çatışma Hukuku savaş sırasında insani sorunların çözülmesi amacı ile düzenlenmiş ve yasa haline dönüştürülmüştür. O, askeri operasyonlarda yer almayan veya bu katılımı durduran kişilerin korunmasına ve askeri operasyonlar sırasında tüm çatışma taraflarının yetki ve haklarının belirlenmesine yönlendirilmiştir.²⁸

Birleşmiş Milletler Şartı kural olarak uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasını veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunulmasını yasaklamaktadır. Sözleşmeye göre ancak; bir saldırı halinde, bu saldırıya karşı kendini savunma amacıyla, yahut, BM Güvenlik Konseyi'nin BM Şartının VII. bölümü hükümleri çerçevesinde karar alması halinde, bu kararın yerine getirilmesi amacıyla ve kararda belirtilen usul ve esaslara uygun olarak kuvvet kullanılması mümkündür. Ancak nedeni ne olursa olsun savaşan, silahlı çatışma halinde olan tarafların ve tarafsız kalan devletlerin belirli kurallara göre hareket etmeleri gerekmektedir. Savaş hukukunun amacı; (a) Savaşanları ve savaş dışı kalanları gereksiz ızdıraplardan koruma, (b) Düşman eline düşen kişilerin, özellikle savaş tutsaklarının, yaralıların, hastaların ve sivillerin bazı temel insani haklarını korumak, (c) Uygarlık eserlerinin savaşın etkilerinden zarar görmesini önlemek, (d) Barışın

²⁴ Ayşe Nur Tütüncü, *İnsancıl Hukuka Giriş*, İstanbul, 2006, s.1.

²⁵ <http://www.bianet.org/bianet/hukuk/149758-insancil-hukuk-ve-savas>, a.g.e.

²⁶ Hans-Peter Gasser, a.g.e., s.5.

²⁷ Hans-Peter Gasser, a.g.e., s. 6.

²⁸ *Применение силы в ситуации насилия*. a.g.e., s.8.

yerleşmesini kolaylaştırmaktır.²⁹ Bu kararları alanların aldıkları kararları mevcut savaş bölgelerinde uygulamadıkları da görülmektedir.

Uluslararası İnsancıl Hukuk silahlı çatışmanın iki kategorisini tanımaktadır. Onları birbirinden ayırmak için devlet sınırı belirtisi referans alınır: iki veya daha çok devletin arasındaki savaşlar *uluslararası çatışma* olarak kabul edilir, bir devletin topraklarında yaşanan askeri çatışmalar ise (genellikle, iç savaşlar olarak bilinen) uluslararası olmayan (veya iç) çatışmalardır. Sadece bir durum – halkın kendi kaderini tayin hakkını yerine getirerek sömürge yönetimine karşı ayağa kalkması durumu istisna teşkil etmektedir. I Protokolün kabul edilmesi ile milli özgürlük savaşları uluslararası silahlı çatışma olarak algılanmaya başlanmıştır.³⁰

Eğer iç hukuk ve insan hakları için uluslararası hukuk hem barış, hem de silahlı çatışma döneminde uygulanırsa (mümkün sapmalarla), *Silahlı Çatışma Hukuku* istisnai olarak sadece sivil uluslararası veya uluslararası silahlı çatışma sırasında (barış döneminde hazırlık ve uygulama özelliği taşıyan tedbirlerden başka) uygulanabilir. *Silahlı Çatışma Hukuku* çatışma mağdurlarını savunur ve askeri operasyonların yapılmasını düzenler.³¹

Uluslararası İnsancıl Hukukun sadece savaşın başlaması ile çalışma sürecine girmesi olgusu hiç de savaşın yasaklanması hakkındaki genel prensibi şüphe altına almak demek değildir. Savaşın yasaklanması ilkesi ile *Uluslararası İnsancıl Hukuk* arasındaki etkileşim Cenevre Anlaşmalarına I Ek Protokolün giriş kısmında yer almaktadır.³²

Silahlı Çatışma Hukuku normları silahlı çatışma sırasında uygulanan ve uluslararası anlaşmalarda (sözleşmelerde, protokollerde) öngörülen hukuki ilke ve normlar sistemidir. *Silahlı Çatışma Hukukunun* normları ve hukuk kuralları savaş sırasında, çatışmalar başladığı durumda uygulanır. Bu normların uygulanması savaş operasyonları sona erdiğinde, işgal edilmiş arazide ise işgal sona erdiğinde durdurulur.

İnsancıl Hukukun temel kaynaklarına aittir: 1) Savaşan silahlı kuvvetlerde yaralıların ve hastaların durumunun iyileştirilmesi; 2) Denizde silahlı kuvvetler bünyesinde yaralıların, hastaların ve gemi kazasına uğrayanların durumunun iyileştirilmesi; 3) Savaş tutsaklarıyla muamele; 4) Savaş zamanı sivil halkın korunmasıyla ilgili 1949 12 Ağustos tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve onlara 1977 tarihli I., II. ve 2005 tarihli III Ek Protokoller: I. Ek protokol: "Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunması" (8 Haziran 1977); II. Ek Protokol: "Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunması" (8 Haziran 1977); III. Ek Protokol: "Ek Ayırt Edici "Kırmızı Kristal" Ambleminin Kabul Edilmesi" (8 Aralık 2005).

²⁹ Vefa Toklu ve Bahadır Sönmez, , a.g.e.,s. 5-33.

³⁰ Hans-Peter Gasser , a.g.e., s.27-28.

³¹ Применение силы в ситуации насилия. a.g.e., s.25.

³² Hans-Peter Gasser, a.g.e., s.7.

Uluslararası silahlı çatışmalar tüm Sözleşmeler ve I. Ek Protokolün uygulama alanlarına, uluslararası olmayan silahlı çatışmalar ise tüm Cenevre Sözleşmeleri için aynı olan 3'üncü maddenin ve II. Ek Protokolün uygulama dairesine aittir. Savaş mağdurlarının korunmasını sağlayan bu Sözleşmeler uluslararası birliğin üyesi devletlerin çoğunluğu tarafından imzalanmıştır.

Bağımsızlık kazandıktan sonra demokratik yapıyı tesis etmek, sivil toplumun oluşması ve yasaların üstünlüğüne teminat veren layık devlet kurmak niyetini beyan eden Azerbaycan Cumhuriyeti de bu alanda önemli adımlar atmıştır ve kanunlarında tespit edilmiş niyetleri sırayla gerçekleştirmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarında evrensel değerlerin tespit edilmesi, insan ve vatandaş haklarının geniş temin edilmesi ülkede hukuki ortamın değişmesi ile birlikte, Azerbaycan'ın dünya birliğine entegrasyonu varsayımı için yeni fırsatlar yarattı.³³

21 Nisan 1993 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti bu Sözleşmelere katılarak bu belgelerden kaynaklanan yükümlülükleri kendi üzerine almıştır. Belirtmek gerekir ki, dünya birliğinin ve Avrupa devletlerinin Ermenistan'ın işgaline karşı somut bir adım atmadığı için bu Anlaşmalara Ek Protokoller Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından onaylanmamıştır. Buna rağmen, 1993 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti "Silahlı çatışma sırasında kültürel mirasların korunması hakkında" Sözleşmeye katılmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti söz konusu Sözleşmelere katılması ile bu Sözleşmelerde gösterilmiş taleplerin ulusal yasalara yansıtılması gerekliliği ileri sürülmüş ve 1995 yılında "Sivil kişilerin korunması ve savaş tutsaklarının haklarının korunması hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu kabul edilmiştir. İnsancıl hukukla ilgili konuların düzenlenmesi, aynı zamanda askeri mevzuat ve suç mevzuatı çerçevesinde de yapılmaktadır.³⁴

12 Kasım 1995 yılında bağımsız Azerbaycan devletinin Anayasası'nın kabul edilmesi ulusal mevzuatta olan boşlukları ve çelişkileri açıklayarak köklü reform için esaslı zemin yaratmış ve Anayasanın bazı hükümleri Azerbaycan Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden ileri gelen taleplere mutabakata varılmakla düzenlenmiştir. Öte yandan, Anayasada Azerbaycan Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar ulusal yasama sisteminin ayrılmaz parçası ilan edilmiş ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yasama sistemine dahil olan normatif hukuki düzenlemelere nispeten onların avantajı tespit edilmiştir.³⁵

C. Savaş Gazetecilerine Tanınan Haklar ve Güvenlik Sorunları

Savaş gazetecileri, savaşlarda olduğu kadar barış dönemlerinde de haberin konu olduğu bölge, ya da ülkelerde çalışmaktadır. Çünkü savaş gazetecisi sadece silahlı çatışma

³³ Politoloji ve Uluslararası İlişkiler. Ders kitabı. Askeri Basımevi, Bakü, 2014, s.220-221.

³⁴ Politoloji ve Uluslararası İlişkiler, a.g.e., s. 221-222.

³⁵ Politoloji ve Uluslararası İlişkiler, a.g.e., s. 220-221.

durumunda, yani silahların "konuşmaya", kanın akmaya, insanların öldürülmeye başladığı durumlarda haber hazırlamamaktadır. Savaş gazetecisi sorunun öncesinde, kriz ortamında ve sonrasında yakın veya uzak bölgelerden haber ulaştıran kişidir.

Savaş muhabirlerinin öncelikle meslek ahlakının bir gereği olarak, doğru temsil yapmaları gerekmektedir. Yani savaş suçları niteliği taşıyacak sivillerin katliamı başta olmak üzere, tüm ihlalleri olduğu gibi görüp göstermeleri gerekmektedir. Hak ve hukuk ihlallerini görmezden gelmek, üstünü örtmek, gerçeği ters yüz etmek gibi eylemlerden kaçınmaları için meslek ahlakı ve insani sorumlulukla hareket etmeleri teminat altına alınmalıdır. Savaş meydanında çalışan gazetecilerin de *Uluslararası İnsancıl Hukuku (Silahlı Çatışma Hukukunu)* ve basın meslek ilkelerinden tarafsızlık ve objektiflik ilkelerini bilmeleri ve uygulamaları gerekir. Birincisi, gazeteciler, savaş suçları da dahil, savaş kurallarının ihlal hallerini bilmek zorundadır. İkincisi, anlaşmanın birçok maddesi doğrudan gazetecileri ilgilendiriyor.³⁶ Gazetecilerin korunması konusunda hukuki belgenin tarihi *Uluslararası İnsancıl Hukuk* açısından "Cenevre hukuku" ve "Lahey hukuku" ile ilgilidir. 16 ülke temsilcisinin katılımı ile Kızılhaç Örgütü toplantısında 1864 yılında kabul edilmiş ilk Cenevre Sözleşmesi ve 1899 Lahey Sözleşmesi savaşlarda yer almayan kişilerin hayatını korumak amacı taşıyordu. Uluslararası yasa ve kurallara dayanarak bu belgeler her bir bireyin çıkarlarını korumalıdır.

Gazetecinin savaş alanındaki durumu ilk kez "Kara Savaşlarının adetleri ve ilkeleri hakkında" 1907 yıl Lahey Sözleşmesinde yer almıştır. Sözleşme Ek Protokolün 13. maddesinde belirtilmektedir: "Orduya eşlik eden, ancak onun bünyesine mensup olmayan kişiler: gazete muhabirleri ve foto muhabirler, muhabirler, tüccarlar ve techizatçılar ne zamansa düşman tarafından ele geçirilirse ve sonuncu onu alıkoymayı uygun bulursa, alıkonulan kişiler, onun eşlik ettiği ordunun mensup olduğu askeri güç tarafından verilen gazeteci kimlik kartı varsa, bu zaman savaş tutsağı haklarını kullanırlar".

O dönem için bir ilk olsa da, zamanımızda bu tür gazetecilik "iliştirilmiş gazetecilik" olarak tanımlanmaktadır. Birinci ve İkinci Dünya savaşları sırasında da hangi devleti temsil etmesinden asılı olmayarak bu türden olana gazetecilik faaliyeti daha etken olmuştur.

1949 Sözleşmesine Ek Protokollere göre, askeri birleşmelerle birlikte hareket eden gazetecilerin asker himayesinde olduğu kabul edilir. Alıkonuldukları takdirde askeri esir durumu onlara da uygulanır ve istihbarat, ya da savaş tutsağı olarak sivil mahkemelerde yargılanamazlar. gazetecilerin askeri üniformalar giyip askerlerle birlikte çalıştığı İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Cenevre Sözleşmesine 30 yıl sonra savaşın değişen doğasına uygun olarak yeni maddeler eklenmiştir.

³⁶ Mete Çubukçu, , a.g.e., s. 90-91.

İkinci Dünya Savaşı kaos durumunda gazetecilerin kartları ve orduyu eşlik için belgelerinin toplu kaybedilmesini dikkate alarak Sözleşmenin yeni baskısında gazetecinin kart ve izin almasından söz edilmiştir. Burada konu bir gazetecinin orduya eşlik etmek için kumandanlıktan izin almasıdır. Ayrıca kart uygulanacak hukuki normları belirlemek için alıkonulan kişinin kimliğini kanıtlamak için öngörülmüştür. Ancak Sözleşmede bu hakkın sadece alıkonulma durumlarında geçerli olduğu belirtilmiştir.

20. yüzyılın 50'li yıllarının başından gazetecilerin sivil haklarının korunması Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Savaş Gazetecileri Örgütü ve profesyonel gazetecilerin uluslararası birliği gibi çeşitli kurumlar tarafından gerçekleştirilir.³⁷ Daha sonra savaşta gazetecilerin güvenliğinin sağlanması meselesi 70'lerde BM Genel Kurulu toplantılarında birkaç kez tartışılmıştır. Gazetecinin güvenliği üzerinde çalışmalar yapılırken, haberin güvenliğinin ve güvenilirliğinin gözardı edilmesi büyük bir sorun olarak ortada durmaktadır.

Nihayet, bu konuyla ilgili 8 Haziran 1977 tarihinde Cenevre Sözleşmesine Ek Protokol kabul edilmiştir. I Protokol uluslararası silahlı çatışmalara dair yeni değerler, II. Ek Protokol ise uluslararası olmayan silahlı çatışmaları düzenleyen *Uluslararası İnsancıl Hukuk* normlarından oluşmaktadır.³⁸

I Protokolde tehlikeli mesleki görevlerini yerine getiren gazetecilerin durumu konusu da yer almaktadır. 79. maddede "tehlikeli profesyonel görevler"de bulunan, yani savaş bölgelerinde çalışan gazeteciler her açıdan sivil kişiler olarak tanınmalı oldukları belirtilmektedir. Bu nedenle onlara normal olarak sivil kişilere verilen aynı himaye hakkı verilmelidir, ancak herhangi bir özel hak tanınmasını talep edemezler. Gazeteciler sivil personel için belirlenmiş kısıtlamalara uymalı ve özellikle de savaş operasyonlarına katılmamalıdır. Eğer onlar kendilerini aşırı ziyade tehlikeli duruma sokarlarsa, o zaman onun sonuçlarına hazır olmalıdırlar.³⁹

Yani kendi ülkesi savaşta olan bazı gazetecilerin eline silah alması, onun taraf olduğunun kanıtı olabilmektedir. Bu durumda onların savaş ortamından sağ olarak kurtulmasına hiç kimse garanti veremeyecektir. Her savaşın kendi koşulları olduğu gibi, her gazeteci de çeşitli çatışma ortamlarında farklı zorluklarla karşılaşabilmektedir.

"Gazetecileri koruma tedbirleri" adlı 79. Madde, gazetecilerin korunmasına yönelik önlemleri içermektedir:

1. Silahlı çatışma bölgelerinde tehlikeli mesleki görevler üstlenen gazeteciler, 50. maddenin 1. paragrafında "sivil" olarak tanımlanırlar.

³⁷ www.periodico.ru/na_voine/opasnaya1.php (Erişim Tarihi 04 Mart 2015).

³⁸ Hans-Peter Gasser, a.g.e., s.18.

³⁹ Hans-Peter Gasser, a.g.e., s.54.

2. Sivil statülerini etkileyecek bir davranışta bulunmamaları durumunda Sözleşme'nin 4. maddesinde öngörüldüyü şekilde herhangi bir önyargı olmaksızın, Sözleşme ve bu Protokol çerçevesinde korunacaklardır.

3. Gazeteciler bu II. Ek Protokolde gösterilen benzer bir kimlik kartı edinebilirler. Gazetecinin vatandaşı olduğu, ülkesinde sürekli yaşadığı veya çalıştığı iletişim kurumunun bulunduğu devlet organları tarafından verilen bu kart onu takdim edenin gazeteci statüsünü teyit eder.⁴⁰

Savaş gazetecilerine tanınan bu haklara rağmen şimdiye kadar mevcut olan savaş ortamlarında dünyanın en demokratik, sivil devletinin kurumları da gazetecileri koruma imkanlarından yoksun ola bilirler.

Akreditasyon almış savaş muhabirleri özel bir statüye sahiptirler. Ülkenin silahlı kuvvetlerini eşlik etmelerine izin verilen gazeteciler savaş muhabiri olarak kabul edilirler. Silahlı kuvvetler gazeteciye kimlik kartı sağlayacaktır. Muhabirin karşı tarafın eline geçtiği takdirde bu kart ile savaş esiri statüsünü kullanırlar.⁴¹

Savaşan tarafların askeri ve diğer yetkilileri bu gazetecilerin savaş esiri statüsünü kullanmasına izin vermeye çalışabilirler. Bu durumlarda gazeteci uluslararası sözleşmelerin söz konusu maddelerini hatırlatarak kendi haklarını talep etmelidir.

Bazı koşullarda çatışma bölgelerinde çalışmak için bölgede görev yapan uluslararası kuruluşu başvurarak, basın tanıtım kartı alınması da gerekebilir. Örneğin Bosna-Hersek savaşı sırasında başkent Saraybosna'ya ve ülkenin diğer kesimlerine gidebilmek için Hırvatistan'da kurulan BM basın bürolarından basın kartı almak gerekmiştir. Ancak gerekli basın kartı Ermenistan-Azerbaycan savaşı sırasında uluslararası bir barış gücünün bölgede görev yapmaması nedeniyle Azerbaycan ulusal kurumları tarafından verilmekte. Son Körfez Savaşı'nda ise Türkiye'de ve Kuzey Irak'ta çalışacak yerli ve yabancı basın mensuplarının Türk otoritelerinden akredite olması gerekmiştir.⁴²

Akreditasyon sisteminde, savaş bölgelerinde çalışacak, bir ordunun faaliyetlerini ya da savaşı izleyecek muhabir, oradaki yetkililere çalıştığı medya kuruluşu adına başvurur (aynı durum belli bir kurum için çalışmayan bağımsız muhabirler için de geçerlidir). Bu sisteme göre, muhabirle haber kaynağı arasında bir ilişki oluşur ve bu ilişki sadece birbirlerini tanımayla sınırlıdır. Haber kaynağı (olay yeri), muhabire yaka kartı ya da tanıtım kartı vererek muhabirin daha rahat çalışmasını sağlar. Akreditasyon yönteminde muhabirle haber kaynağı arasında nispeten bir mesafe vardır. Muhabir haber kaynağının karargâhında ya da mekânında yatıp kalkmaz, sadece kuruma

⁴⁰ Ali Koçak, "Savaşta Gazetecilik/Yaşamak", Gün yayıncılık LTD, s. 5. s. 105.

⁴¹ "Ekstrem gazetecilik", a.g.e., s. 154-155.

⁴² <http://www.fotomuhabiri.com/?p=1063>(Erişim Tarihi 22 Şubat 2015).

kolaylıkla girer çıkar, ya da izlenecek olay mahalline yaka kartı sayesinde kolayca ulaşabilir.⁴³

Akreditasyon sistemi Azerbaycan'da da uygulanmaktadır. Ülkenin savaş halinde olduğunu dikkate alarak Azerbaycan Cumhurbaşkanı "Azerbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin Ermenistan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri ile temas hattında bazı güvenlik tedbirleri hakkında" 24 Eylül 2014 tarihli 742 No'lu Yönerge imzalamıştır. Bu Yönergenin uygulanmasını sağlamak amacıyla Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 14 Ağustos 2015 tarihli 279 No'lu kararı ile onaylanmış "Gazetecilerin çatışma bölgesinde akreditasyonu ve çatışma bölgesine profesyonel faaliyetinin Azerbaycan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı tarafından onaylanması Kuramı"na göre Savunma Bakanlığında medya temsilcileri akreditasyon kartları almalıdır ...⁴⁴

"Pool" (Havuz) Sistemi – savaş ve çatışma bölgelerinde sıkça başvurulan bir yöntemdir. Muhabir havuza dâhil olur ve birlikte olduğunuz ordu sizi (hem can güvenliğinizi sağlamak hem de hareketliliğinizi kısıtlamak adına) kontrollü bir şekilde savaş bölgesinde dolaştırır ve size hazır bilgiler sağlar. Birinci Körfez Savaşı sırasında Kuveyt'te havuz sistemi ile çalışan bazı gazeteciler, ordunun izin verdiği oranda belli bölgelere giderek çekimler yapabilmıştır. Bu havuza dâhil olmayanlar ise bu imkândan yararlanamıyorlardı. Yani, açıkça bir haber tekeli ve sansürü söz konusu olmuştur.

Bu durumda egemen devletlerin gazetecileri ordularıyla birlikte savaşa girer ve taraflı olarak haber ve görüntü üretirler. Bu materyali de kendi haber ajansları üzerinden dünyaya dağıtırlar. Bu durumda tarafsız ve bağımsız bir gazetecinin savaşa dair görüntü alması, haber yapması imkansızdır.

"Embedded Journalist", diğer bir deyişle "İliştirilmiş Gazetecilik" İkinci Körfez Savaşı'nda ortaya çıkan bir kavramdır. Amerikan ya da İngiliz ordusunun neredeyse tüm birliklerine yerleştirilerek çatışmaları ve ordunun hareketlerini doğrudan izleme olanağı bulan gazetecilere "iliştirilmiş" anlamına gelen "embedded" adı verilmiştir. Böylelikle habercilik terminolojisine yeni bir deyim katılmış olmuştur: "Embedded Journalist", yani "İliştirilmiş Gazeteci". Bu terim savaş ordunun imkânlarıyla ve ordunun gözüyle izleyen gazeteci anlamına gelmektedir.⁴⁵ Yani ordunun filtresinden geçen bilgi ve görüntüyü aktaran gazeteciler bu türe aittir.

Tüm bunlar ise araştırılmakta olan alanda profesyonel eleştirmenlerin gözünden hiçbir zaman kaçmamış, daima eleştirilmiştir. Hatta bu tür gazetecilik faaliyeti fıkralara konu olmuştur. Savaş sırasında öyle bir ciddi direniş olmamasına rağmen, ABD

⁴³ Uğur Gündüz, "Savaş Haberciliğinde ve Medya Terminolojisinde Yeni Bir Boyut: İliştirilmiş Gazetecilik", <http://journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iletisim/article/viewFile/12962/12190>, (Erişim Tarihi 22 Şubat 2015) .

⁴⁴ http://www.mod.gov.az/index2.php/content=news/2015/26_12_melumat_akkredite(Erişim Tarihi 15 Ekim 2016) .

⁴⁵ Uğur Gündüz, a.g.e.

askerlerinin Bağdat'a geç girmelerinin sebebi ile bağlı mesele fıkraya dönüşmüştü: CNN bazı sahneleri defalarca yeniden çekmek zorunda kaldığı için ordu yavaş ilerliyor.

Savaş kurallarına göre, sivil vatandaşlar kesinlikle hedef olamazlar. Eğer alıkonulurlarsa, onlara savaş tutsağı gibi muamele yapılamaz. Örneğin, ülkeye vizesiz girdikleri için sivil kişiler sadece ulusal yasaları ihlalden tutuklanabilirler. Bu açıdan gazetecilerin iki seçim seçeneği var. Savaşta akredite olanlar akredite eden tarafla askeri işbirliğiyle ilerliyorlar. Askerlere iştirilen gazeteciler diğer askeri gücün hedefi olabilir, fakat yakalansalar, savaş tutsağı statüsüne sahip olurlar. İkinci durumda ise savaşı bağımsız ve sivil olarak aktarırlar. Bu durumda diğer vatandaşlar gibi hedef olamazlar (ya da olmayacakları varsayılır, ancak bu yasanın ihlaline dair son yıllarda onlarca örnek var).⁴⁶

Uluslararası İnsancıl Hukuka göre, gazeteci sivil olarak algılandığı için onun mesleki borcu silahlı çatışma olduğu yerden doğrudan olayları tüm dünyaya doğru olarak aktarmaktır. UİH'ye göre bir sivil, silahlı gruplara katılarak, hatta eline silah alarak, ayrıca çeşitli askeri tesislerin içinde yer almakla sivil kişi statüsünü kaybetmektedir. Çünkü bu askeri tesis her an ateşe tutulabilir ve onun hayatına garanti vermek mümkün değildir. Zira insan hakları, hukuk, meslek ahlakı ve demokratik değerler adına gazetecinin silahı kamerasıdır, ateşli silahları kullanmaya hiç bir şekilde yönelmez.

Son zamanlarda Ortadoğu'da meydana gelen acı olayların anında ekranlara yansıtılması muhabirliğin çok zor bir meslek olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Bir çok gazeteci riskli bölgelerde haber peşinde koşarken canından olmuş, bir çoğu esir düşmüş, bir çoğu da casus olmakla suçlanmışlardır. Uluslararası gazeteci kuruluşlarının verdikleri bilgilere göre, her yıl dünyada kendi mesleki borcunu yerine getirirken yaklaşık 100 gazeteci hayatını kaybetmektedir, yüzlerce gazeteciye ise çeşitli şiddetler uygulanmaktadır, hapse atılmaktadır. Hatta durum o noktaya gelmiştir ki, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi kendisinin 3 Mayıs 1996 tarihli 98. oturumunda çatışma ve gerginlik ortamında gazetecilerin korunmasına ilişkin Özel Bildiri açıklamıştır.

Azerbaycan'da Gazetecilerin Mesleki Vaziyetlerine Dair Tanık Açıklaması:

"25 yıldan fazladır savaş durumunda olan ülkemizde de çatışmayı aydınlatan gazeteciler hayatını kaybetmiştir. Gazetecilerin siyasetçilerin hatalarını tekrarlayan özgün çalışmaları vardı, ama amaç oldukça önemliydi: o korkunç savaştan bilgi iletmek. Azerbaycan'da Cengiz Mustafayev, Ali Mustafayev, Salatın Askerova, Ferhad Kerimov'un da aralarında bulunduğu 13 gazeteci veya kameraman bu yolda hayatını feda etmiş, 16 gazeteci yaralanarak sakatlanmıştır.

Savaş döneminde "Şuşa" ve "Karabağ" gazetelerinde çalışan Kerim Kerimli'nin Karabağ savaşında gazetecilerin faaliyetleri ile ilgili görüşleri önemlidir: "Karabağ Savaşı

⁴⁶ Mete Çubukçu, a.g.e., s. 90-91.

sırasında gazetecinin hayatı Şuşa'nın her bir sakini gibi ince ipten asılıydı. Gazeteci mesleğinin diğerlerinden farkı, hizmeti görevini yerine getirmek için kendisinin tehlikeye yönelmesi, hayatını riske atmasıdır. Yabancı gazetecilerin cesareti beni hayran ediyordu. Ben genellikle bölgeye gelen gazeteciler eşlik eder, çalışmalarında onlara yardım yapar, görüşlerini organize ederdim. Bazen onlarla ilgili ilginç maceralar olurdu. Üç kişilik gazeteci grubu 1991 yılının Aralık ayında Şuşa'ya gelmişti. Kadın "Focus" dergisinde çalışıyordu, diğer iki muhabir ise "Özgürlük" ve "Özgür Avrupa" radyolarının mensubuydular. Onlar Şuşa'da ve ona yakın yerleşim bölgelerinde olmuş ve önemli materyal toplamışdılar. Sonuncu gün onlar Şuşa'dan hayli uzaklıkta bulunan, Hankendi yakınlarındaki Kerkicahan kasabasına gitmek için yardım istediler. Biz yaya hareket ediyorduk, çünkü arabayla gitmek riskliydi. Buna rağmen, geri döndüğünde ateşe yakalandık. Bende böyle durumlarda nasıl davranmakla ilgili tecrübe vardı, ama bu zaman kendilerini kaybetmeyen ve beni dinleyerek gereğini yapan meslektaşlarının hakkını vermek gerekir".⁴⁷

Söz konusu bölgelerde olağanüstü koşullarda karşılaşılabilecek zorluklara karşı mücadele edilebilmesi için yeterli fiziksel sağlığa ve araç donanımına sahip olmak gerekmektedir. Bunların dışında haber için kurulan bir ilişki, yanlış yer ve zamanda sarf edilen bir tek kelime, hatta bir yüz mimiği, muhabirin haber kanallarını tıkamaktan tutun, yaşamını riske etmeye kadar varan sorunlara neden olabilir. Bunlara karşı alınabilecek en önemli tedbirler ise söz konusu tehlikelerin oluşma yollarının bilinmesi, bu tehlikeleri yaşamsal boyuta ulaşmadan fark etme yeteneğinin geliştirilmesi ve gerekli ön hazırlığın yapılmasıdır.

Anadolu Ajansı'nın "100. Yıl Vizyonu" çerçevesinde kurduğu Haber Akademisi, Türkiye'de bir ilki gerçekleştirme kararı almıştır. Dünyanın yalnızca birkaç merkezinde verilen Savaş Muhabirliği Eğitimi artık Türkiye'de de mevcuttur. Savaş, afet, terör ve olağanüstü hallerde görev yapacak operasyonel muhabirler yetiştirmeyi amaçlayan Savaş Muhabirliği Sertifika Programı, Anadolu Ajansı ve Polis Akademisi'nin işbirliğiyle gerçekleştirilmektedir. Programa, Türk Silahlı Kuvvetleri de yetişmiş eğitimci kadrosuyla destek vermektedir.⁴⁸

Türkiye Polis Akademisi ve Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin de aralarında bulunduğu uzman kadrolar tarafından verilen eğitimlerde muhabirler, görev başında maruz kalabilecekleri saldırı ve tehlikelere karşı kendilerini savunmaya yönelik uygulamaları öğrenmektedir. Eğitim kapsamında, AA'nın habercilerinin yanında ulusal ve uluslararası medya kuruluşlarında çalışan muhabir, foto muhabir ve kameramanlar da eğitim görmektedir.⁴⁹

⁴⁷ Журналистына войне в Карабахе. М.: Права человека, 2002, 183 с.

⁴⁸ <http://www.aahaberkademi.com/brochures/Savas-Muhabirligi-tr.pdf> (Erişim Tarihi 22 Şubat 2015).

⁴⁹ <http://www.haberler.com/savas-muhabirleri-zor-doga-kosullarinda-egitiliyor-6494696-haberi> (Erişim Tarihi 20 Şubat 2015).

Ülkemizde medya temsilcileri için ilk benzeri eğitim "Kriz durumlarında çalışan gazetecilerin psikolojik ve deneysel öğretilmesi" projesi çerçevesinde yapılmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı yanında Sivil Toplum Kurumlarına Devlet Desteği Konseyi tarafından finanse edilen projenin ilki Savunma Bakanlığı, Azerbaycan Basın Konseyi ve Bakü Devlet Üniversitesi (BDÜ) Gazetecilik Fakültesi'nin desteği ile gerçekleştirilmiştir.

Öğretinin teorik bölümü Savunma Bakanlığı Eğitim ve Öğretim Merkezi'nde, pratik bölümü ise poligon ortamında yapılmıştır. Savunma Bakanlığı poligonunda düzenlenen pratik tatbikatta ise savaş meydanına benzer koşullar oluşturulmuş ve burada öne çıkabilecek tehlikeli durumlarda davranma, gözlem yapmak ve bilgi toplama kuralları konusunda bilgi verilmiştir.⁵⁰ Türkiye'de olduğu gibi, bu öğretiler üzere kursu bitirenlere özel sertifikalar verilmiştir. Bu öğretilerin sürdürülmesi büyük önem taşımaktadır.

Bağımsız askeri uzman Azad İsazade'ye göre, Azerbaycan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı da askeri konuda yazan gazetecileri yetiştirmemelidir: "*Gazetecilerin askeri okulda eğitilmesini talep etmiyorum. Ama savunma ve güvenlik sektöründen yazan gazeteciler için eğitim kursları, seminerler yapılması zorunludur. Gazetecilerin askeri-teknik terimleri öğrenmeleri için bu etkinlikler yapılmalıdır*".⁵¹

Hatırlatmakta fayda var ki, BDÜ Uluslararası Gazetecilik Bölümünde "*Gazetecilik ve Uluslararası İnsancıl Hukuk*" Kursu üzere doçent doktor İlham Mazanlı ders vermektedir. Bununla birlikte, bu Kurs çerçevesinde İ. Mazanlının girişimiyle ICRC'nın Bakü temsilciliği ile Gazetecilik Fakültesi arasında ilişkiler kurulmuştur. Zaman zaman bu kurumun temsilcilerinin BDÜ'de ve Gazetecilik Fakültesi öğrencilerinin ICRC ofisinde görüş ve etkinlikler yapılır.

Bu alanda Rusya ve diğer eski Sovyet cumhuriyetlerinde de belirli tecrübeler var. Örneğin, M.İ.Lomonosov adına Moskova Devlet Üniversitesi'nde "Uluslararası İnsancıl Hukukun esasları ve medyanın askeri çatışmaları aydınlatması" (A.Raskin başkanlığında), Tacikistan Devlet Üniversitesi'nde "Tacikistan medyası ve silahlı çatışma" (P.Kulmuradzade, A.Nureliyev başkanlığında), Kazakistan Devlet Üniversitesi'nde "Bölgesel çatışmalar ve basın" (K.İbrayeva başkanlığında) konusunda özel kurslar düzenlenmektedir.⁵²

Bu çalışmalar savaş haberciliği alanına Azerbaycan da dahil eski sovyet cumhuriyetlerinin de ilgi gösterdiğini kanıtlamaktadır.

⁵⁰ http://www.azertag.az/xeber/Herbi_saheden_yazan_jurnalistler_uchun_teskil_olunan_telimler_basa_chatib-908662

⁵¹ Sümerinli C. M. Askeri alanda bilgi edinmek kültürü: Azerbaycan ve dünya tecrübesi. Bakü: Apostrof, 2010, 85 s.

⁵² "Ekstrem gazetecilik", a.g.e., s. 24

Nitekim, son yıllarda özellikle küresel haber ajansları ve televizyon kanalları arasında savaş haberciliği alanında rekabet mevcuttur. Hatta bu yarışın yeni yeni katılımcıları da var. Örneğin, "France Presse", "Reuters", "Inter Fax", ITAR-TASS, "Associated Press", CNN, BBC, "Fox News", "Euronews", "Deutsche Welle" gibi Avrupa medya kuruluşlarına şimdi Türkiye'nin TRT kanalı, "Anadolu" ajansı, Katar'ın "El-Cezire" kanalı da katıldı ve olay yerinden sıcak gelişmelerin ulaştırılmasında Avrupalı medya kuruluşlarından hiç de geri kalmamaktadır. Kanaatimizce, varoluş tarihleri o kadar uzak olmasa da, Azerbaycan medya kurumlarında süren modernleşme ve gelişme onların da bu alanda öncü haber kanalları sırasına çıkmalarına imkan verebilir.

Sonuç

Günümüzde *Uluslararası İnsancıl Hukuk*, silahlı çatışma, bu çatışmalarda sivil halkın korunmasına, bu süreçlerde gazeteciliğin katılımı, gazetecilerin görevleri, onların korunması ve bu gibi diğer bazı konular çeşitli açıdan bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Çağdaş *Uluslararası İnsancıl Hukuk* – insancılık ilkelerine dayalı ve silahlı çatışmaların sonuçlarının kısıtlanmasına yönelik normlar bütünüdür. Bu hukuk askeri operasyonlarda doğrudan yer almayan veya askeri operasyonlara katılımı durduran kişilerin himayesini sağlayarak savaş yapılması yöntemlerini ve kurallarını kısıtlamaktadır. *Savaş Hukuku*, savaşan devletlerin kendi aralarında ve diğer devletlerle aralarındaki hukuksal etkilerini ele alan silahlı çatışma kurallarının bütünüdür.

Bu kurallar Solferino'daki savaştan bu yana dünyada yaşanan tüm savaşların etkilerini en aza indirmek, silahlı çatışmaya katılmayanların, sivil kişilerin fiziksel ve hukuksal yönlerden korumak için ne kadar uygulandığı tartışmalıdır. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi bu uygulamada önemli rol üstlenmektedir. Bu örgütlerin faaliyetinde savaş bölgelerinde çalışmakta olan gazetecilerin sorunlarının çözülmesi de yer almaktadır. *Uluslararası İnsancıl Hukuka* göre, gazeteci sivil kişiler olarak algılandığı için onlar tehlike karşısında kaldıklarında sivil kişi statüsünü kullanabilirler. Savaş meydanında çalışan gazetecilerin de *Uluslararası İnsancıl Hukuku (Silahlı Çatışma Hukukunu)* bilmeleri gerekmektedir.

Bu bağlamda gazetecilerin silahlı çatışma bölgelerinde korunması konularında, silahlı çatışma bölgesinde mesleki görevlerini yerine getirmekte olan gazetecinin (veya savaş muhabirinin) durumu, onların statüsünün belirlenmesi sorunları, savaş hukukunun gazetecilerin korunmasına ilişkin normlarının diğer yasal belgelerle düzenlenmesi ve diğer etkinlikler büyük öneme sahiptir.

Elde edilen sonuçlara göre, basın mensuplarının güvenliğini sağlamak için kabul edilen yasal düzenlemeler ne geçmiş, ne de çağdaş dönem için yeterlidir. Çünkü savaşın ortasında kalmaya mecbur olan medya temsilcisinin güvenliğinin yasayla korunması formaliteden öteye gitmeyecektir. O, *Uluslararası Hukukun* objesi olmasına rağmen, onun hakları daha sık sık ihlal edilmektedir. Bu nedenle çatışma bölgesine giden gazeteci

hem kendi görevlerini yerine getirmek, hem de can sağlığını korumak gibi zorluklarla karşı karşıya olmaktadır.

KAYNAKÇA

CUBUKCU, Mete, Ateş Altında Gazetecilik Savaş ve Savaş Haberciliği, Metis Siyahbeyaz Yayıncılık, İstanbul, Nisan 2005.

“Ekstrem gazetecilik”, “Huzurlu dünya” Araştırma Merkezi, “Doğu-Batı ASC, Bakü, 2003.

GASSER, Hans-Peter, Uluslararası İnsancıl Hukuk: Giriş, UKHD, Bakü, 2007.

GÜNDÜZ, Uğur, Savaş Haberciliğinde ve Medya Terminolojisinde Yeni Bir Boyut: İliştirilmiş Gazetecilik, <http://journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iletisim/article/viewFile/12962/1219> O₂ (Erişim Tarihi 30 Ekim 2013).

KOÇAK, Ali, “Savaşta Gazetecilik/Yaşamak”, Gün yayıncılık LTD, 2003.

Politoloji ve Uluslararası İlişkiler. Ders kitabı. Askeri Basımevi, Bakü, 2014.

TOKLU, Vefa & SÖNMEZ Bahadır, Uluslararası İlişkiler. Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1996.

TÜTÜNCÜ, Ayşe Nur, İnsancıl hukuka Giriş, İstanbul, 2006.

Пикте Жан. Раşивтие и принципы международного гуманитарного парава. 1994, Москва.

Применение силы в ситуации насилия. МККК, 2008.

<http://www.aahaberkademisi.com/brochures/Savas-Muhabirligi-tr.pdf> (Erişim Tarihi 22 Şubat 2015).

<http://www.bianet.org/bianet/hukuk/149758-insancil-hukuk-ve-savas> (Erişim Tarihi 28 Şubat 2015).

<http://www.fotomuhabiri.com/?p=1063>(Erişim Tarihi 22 Şubat 2015)

<http://www.haberler.com/savas-muhabirleri-zor-doga-kosullarinda-egitiliyor-6494696-haberi>(Erişim Tarihi 20 Şubat 2015).

http://www.periodico.ru/na_voine/opasnaya1.php, (Erişim Tarihi 04 Mart 2015).

<http://www.redcrescent.az/movement/az/>(Erişim Tarihi 21 Şubat 2015).

<https://www.kizilay.org.tr> (Erişim Tarihi 16 Ekim 2016) .

http://www.mod.gov.az/index2.php/content=news/2015/26_12_melumat_akkredite (Erişim Tarihi 15 Ekim 2016).

INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW AND WAR ON THE ENVIRONMENT LEGAL ASPECTS OF JOURNALISTIC ACTIVITIES

Agalar ABBASBEYLI^a

Gasgay RAMAZANOV^b

Abstract

This article deals with law of armed conflict and legal aspects of journalism at war. As a journalist acting in the armed conflict zone needs to know relevant regulations of a number of international documentations (such as International Humanitarian Law – IHL, Geneva and Hague Conventions and their additional protocols) for discovering main principles of his defense ability.

At the same time, the article gives brief information about establishment of the right of war and its history. It is clear that the establishment of international humanitarian law is related with creating great impact of "Memories of Solferino" that was written by Swiss businessman Jean Henry Dunant who witnessed the horrors of war that are evidence for being humanitarian disaster. So, after fights in the village, thousands of wounded soldiers were tortured in the battlefield because of being helpless. Appeals for help were sent but they remained unanswered. Henry Dunant who witnessed these horrors accidentally went to both battlefields together with volunteer villagers for helping the wounded. After this, Dunant and the others who enlarged their activity created a charity organization that was named the International Committee of the Red Cross in Switzerland in 1863.

It should be noted that the article also deals with the history of the Red Crescent of Azerbaijan. So, The Red Crescent of Azerbaijan was created on 10 March 1920. The Red Crescent of Azerbaijan operated within the former Soviet Union's Red Cross and Red Crescent Societies from 1923 to 1991. In March 1992 the agency of the International Committee of Red Cross was opened in the republic with the request of Azerbaijan Red Crescent. In May 1993 the agency of the Federations of International Red Cross and Red Crescent Societies was opened in the Republic. On 26 November 1994 the Society was confirmed as the only official humanitarian organization operating in this field of the

^a Prof., Baku State University Faculty of International Relations and Economy, abbasbeyli.agalar@mail.ru

^b PhD Student, Baku State University Faculty of Communication, qasgay_72@mail.ru

Republic as the integral part of the International Red Cross and Red Crescent Movement by the decision of the National Assembly of Azerbaijan Republic. On 1 November 1995 our Society was acknowledged formally by the International Committee of Red Cross. On 26 November 1995 our Society was chosen as a constant, equal, active member of the Federation of International Red Cross and Red Crescent Societies.

This article also includes the establishment of the international humanitarian law, documentations related with it and main aspects of the international humanitarian law that operated on the basis of them. It is known to be a branch of international law. Armed conflict law was formed and became law for the regulation purpose of humanitarian issues during the armed conflicts. The fact that IHL becomes active when a war begins does not mean to discredit the general principle on prohibiting the war. It is necessary to note that armed conflicts have two main components: 12 August 1949 dated Geneva Conventions referred to legal defense of war victims and 8 June 1977 dated I and II Additional Protocols supplemented to them; the Hague Conventions that pose legal restrictions on ways and tools of waging war.

These Conventions providing the defense of the war victims were signed by most states which are a member of international union. The article touches also engaging the obligations according to these documents by Azerbaijan Republic joining the Convention on 21 April 1993. It is necessary to note that as Azerbaijan underwent invasion by Armenia, Additional Protocols to these Conventions were not approved by Azerbaijan Republic. Moreover, the law of Azerbaijan Republic on “Defense of civil people and supporting rights of military captives” was accepted in 1995.

Here it is necessary to emphasize that the one of the main points that the article touches is legal regulation of the journalist activity in the conflict zones. That is to say, the journalists who work in fight area need to know IHL (armed conflicts law). The history of legal document about defending journalists is related with “Geneva law” and “The Hague law” in terms of IHL. Journalists’ status in war was determined for the first time in 1907 The Hague Convention on “Rules and laws of land war”. In 27 July 1929 Geneva Convention on “Treatment with military captives” it was noted that though journalists preserve their civil status, in the case of being captured they will be treated in the same way with military captives. There it was also noted that they should have the ticket given by armed forces management. According to the Additional Protocols to Convention in 1949 journalists moving with military unities are accepted to be in protection. Farther, the matter of providing journalists with safety in war was discussed in the meetings of UN General Assembly in 70s. I Protocol also reviews the matter of circumstance of journalists carrying on dangerous official duties. The most important one is “Journalists working in the fight area professionally are considered as a civil person in the case of not wearing a military uniform” item (Item 79). According to the laws of war civil people cannot be a target at all. If they are captured, they will not be treated as a military captive. According International Humanitarian Law (IHL) as a journalist is considered civil people and person, his/her official duty is to illuminate directly events from conflict areas.

Keywords: International Humanitarian Law, War Correspondent, International Red Cross and Red Crescent Movement, The Azerbaijan Red Crescent Societies, Geneva Conventions.

